11.03.26

מעבר לבגרות

בתקופת המעבר לבגרות, הילד והמשפחה עומדים בפני תפנית. המעמד החוקי של הילד משתנה, הוא הופך לבוגר. מתחילה תקופה של שינויים, סיום המסגרת הבית ספרית בגיל 18 או 21. המעבר מ"החממה" הבית ספרית והמשפחתית לעולם המבוגרים, הוא תהליך הדורש קבלת החלטות, וכרוך בהתמודדויות. חשוב לדעת שישנו מרחב של מענים. הכרות ותכנון מיטבי יכולים להפוך את המעבר לחיובי. ניתן להתייעץ עם הורים אחרים, ואנשי מקצוע שיכולים לתת מידע ולפתוח כיווני חשיבה חדשים. מדובר בתהליך מתמשך. בפועל, לא כל השינויים קורים בו זמנית.

תהליך המעבר לבגרות טומן בחובו מספר תחומים. נעבור על התחומים השונים.

ביטוח לאומי

קצבת ביטוח לאומי כן משתנה, ולכך יש להיערך. החל מגיל 18 ו-3 חודשים, הורים לילד עם צרכים מיוחדים מפסיקים לקבל גמלת ילד נכה עבורו. בגיל 18 בוחנים מחדש את הזכאות לקצבה, האם בכלל זכאי. ובמידה וכן – למה זכאי. התהליך מחייב למלא טופס תביעה, לצרף מסמכים, ולהגיש אונליין או בסניף.

מומלץ להיערך כשנה מראש עם המסמכים הרפואיים הנדרשים, כדי להיערך מבחינת תורים. חשוב שהמסמכים יתארו הן את המצב הרפואי והן את המצב התפקודי. כדאי להתייעץ עם יד מכוונת 2496* ייעוץ והכוונה חינם שהמדינה נותנת. מדובר על מרכזים שהוקמו ביוזמת המוסד לביטוח לאומי ופועלים באמצעות חברות פרטיות. צוות מקצועי ומומחים רפואיים בתחומים השונים נותנים ייעוץ בהתייחס להגשת תביעה לקצבה, ולקראת הוועדה הרפואית.

בנוסף - מומלץ מאד להכין מכתב נלווה של ההורה, ולצרפו לתביעה. במכתב חשוב לתאר את התפקוד היומיומי, בהתייחס למוגבלות, ולשים דגש על הקשיים. לתאר את המצב הרפואי, ואת ההתנהלות היומיומית - מתחילת היום – איזה סיוע נדרש בהלבשה, אכילה, רחצה, ניידות, היגיינה, צורך בהשגחה - תוך הבהרת נקודות הקושי ואי כושר השתכרות. החשיבות של המכתב הנלווה היא באפשרות של ההורה לתאר את התמונה המלאה, ולהשלים על פני מה שמתואר באבחונים. בוועדה הרפואית עצמה, לא תמיד ניתנת להורה הזדמנות אמיתית לתאר את המצב. גם ההורה עצמו לא תמיד זוכר לתאר את כל הפרטים החשובים. לכן חשוב להבהיר כי צורף מכתב נלווה לתביעה.

בוועדה, במקרה שהורה מרגיש לא בנח לפרט קשייו בנוכחות הבוגר, ניתן לתאם מראש עם מזכיר הוועדה, כי באופן פרוצדורלי יבקש מהבוגר לחכות בחוץ בזמן שמדבר עם ההורה. כמובן, להיערך להשגחה על הבוגר, במידת הצורך.

ישנן מספר אפשרויות מבחינת קצבאות:

קצבת נכות כללית:

הזכאות לקצבת נכות כללית נבחנת במספר שלבים:

שלב ראשון נקבעת נכות רפואית – אחוזי נכות שנקבעים בהתייחס למצב הרפואי של הבוגר. זה נקבע לאחר בחינת המסמכים הרפואיים, ובדיקה גופנית, לפי צורך.

במידה ונקבעה נכות רפואית בשיעור של 60% לפחות, או בשיעור של 40% משוקלל לפחות (כאשר ישנם כמה ליקויים ואחד מהם הוא בשיעור של 25% לפחות), נבחנת נכות תפקודית.

שלב שני נקבעת נכות תפקודית – בוחנים את המצב התפקודי, בהתייחס למידת השפעת הליקויים הרפואיים על הכושר לעבוד ולהשתכר. במידה ועקב הנכות אינו מסוגל לעבוד או שיש פגיעה ביכולת ההשתכרות, נקבעת דרגת אי כושר באחד מהשיעורים האלה: 60%, 65%, 74% או 100%.

סכום הקצבה בהתאם לדרגת אי כושר שנקבעה.

שיקום תעסוקתי

במידה והועדה הרפואית קובעת לפחות 20% נכות רפואית – הבוגר זכאי לשיקום תעסוקתי מהביטוח הלאומי. זו איננה קצבה חודשית, אלא חבילה של הטבות ומענים בהתייחס ללימוד מקצוע ומציאת עבודה: אבחון תעסוקתי, הכנה ללימודים ועבודה, סיוע במימון לימודים, הוצאות נלוות ושילוב בעבודה. תכנית השיקום נבנית ע"י עובדים סוציאליים מתחום השיקום, על-פי התאמה אישית ויכולת.

קצבת שירותים מיוחדים (שר"מ)

מי שנקבעה לו נכות רפואית בשיעור 40% לפחות, יכול להגיש בקשה לבחינת זכאות לשר"מ. בודקים את הצורך בסיוע בביצוע 5 פעולות יומיומיות בסיסיות (לבישה, אכילה, שליטה בהפרשות, רחצה והליכה בבית), ובנוסף גם את הצורך בעזרה בביצוע פעולות נוספות: הכנת מזון, הפעלת מכשירי חשמל, אחזקת הבית, טיפול תרופתי, ביצוע קניות, סידורים מוסדיים וכספיים. כמו כן האם זקוקים להשגחה מתמדת למניעת סכנת חיים.

הקצבה נקבעת על-פי רמת התפקוד ורמת התלות בזולת ומשולמת בנוסף לקצבת נכות כללית.

זכויות נלוות

יחד עם ההכרה בביטוח הלאומי מתלוות זכויות. אמורים לראות אוטומטית בחשבון. יחד עם זה, יש לבדוק לוודא.

<u>הנחה בארנונה</u> - עבור בוגר, מי שמקבל קצבת נכות כללית בדרגת אי כושר 75% ומעלה וכן מי שנקבעה לו נכות רפואית בשיעור של 90% ומעלה, זכאי לקבל הנחה עד 80% בארנונה, בהתאם להחלטת הרשות המקומית. בוגר המקבל קצבת נכות כללית, אשר מתגורר בבית הוריו, ההורים זכאים להמשיך לקבל את ההנחה של עד 33%.

כפל הנחה ינתן רק במקרה של מספר ילדים עם מוגבלות שגרים בבית ההורים, 33% הנחה על כל ילד - עד 90% הנחה על 100 מ'ר.

<u>הנחה בחשמל</u> – עבור בוגר, מי שמקבל קצבת שירותים מיוחדים בשיעור 50% לפחות זכאי להנחה של 50% בחשבון החשמל בצריכה של עד 400 קוט"ש בחודש בבית שבו מתגורר הזכאי. ההנחה מסתכמת בסכום מקסימלי של כ-125 ש"ח לחודש, כ-1,500 ש"ח לשנה. אם בבית גרים יותר מאדם אחד העונה על קריטריונים להנחה בחשבון החשמל, תינתן הנחה אחת בלבד, בשיעור הגבוה מביניהן.

הנחה כללית של ספק פרטי – בעקבות רפורמת החשמל, רשאי כל צרכן לעבור לחברה שמספקת חשמל באופן פרטי וליהנות ממסלול הנחות שניתנות אצלו לכלל הציבור. שימו לב! הנחה של הספק הפרטי ניתנת בנוסף להנחה בגין נכות (של 50% על 400 קוט"ש) מחברת החשמל.

<u>הנחה במים</u> – מי שמקבל קצבת נכות כללית, ונקבעה לו לפחות 70% נכות רפואית, זכאי לתוספת לכמות נצרכת בתעריף הנמוך לחודש, 3.5 מ"ק מים עבור צריכה ביתית, בבית בו מתגורר הזכאי.

נסביר – כל תושב זכאי ל-3.5 מ"ק מים בחודש בתעריף נמוך. מי שזכאי להנחה מקבל תוספת, כך שעבורו מחושבים 7 מ"ק מים בחודש בתעריף הנמוך.

כפל הנחה – בדירה אחת יכולים להנות מההטבה יותר מדייר אחד העונה לקריטריונים, מאחר שההטבה ניתנת עבור כל זכאי בנפרד. כלומר, בחישוב החודשי, עבור כל דייר שאינו עונה על תנאי הזכאות יחושבו 3.5 מ"ק מים בתעריף הנמוך. עבור כל דייר שעונה על תנאי הזכאות יחושבו 7 מ"ק מים בתעריף הנמוך, באופן ששני דיירים זכאים שגרים יחד בדירה יקבלו כל אחד כמות כפולה מוזלת.

<u>נקודות זיכוי במס הכנסה</u> – סעיף 45 לפקודת מס הכנסה מעניק הטבה משמעותית של שתי נקודות זיכוי להורים לילד עם מוגבלות. שתי נקודות זיכוי מקנות הטבה, שעולה לכדי 484 ש"ח

לחודש, 5,808 ש״ח לשנה. הזכאות היא עבור כל ילד שעונה לקריטריונים. כלומר, לדוגמא עבור 2 ילדים הזכאות היא לארבע נקודות זיכוי. נקודות זיכוי מקטינות את גובה מס ההכנסה שצריכים לשלם, ולכל היותר עד למצב שבו גובה המס הנדרש הוא אפס. לכן הן מועילות למי שגובה החיוב שלהם במס מגיע לערך נקודות הזיכוי. מי שלפי גובה הכנסתם לא חייב לשלם מס כלל, לא יוכל ליהנות מנקודות הזיכוי. יחד עם זאת, אם לפי גובה ההכנסה הורה נדרש לשלם מס הכנסה, אך בשיעור נמוך מערכן של נקודות הזיכוי, הוא יוכל לנצל חלק מנקודות הזיכוי עד שגובה המס שיחויבו בו יהיה אפס. ההורים רשאים להחליט מי מהם מנצל את ההטבה. במידה ויש להם זכאות עבור יותר מילד אחד, רשאים לפצל את הזכאות ביניהם (כל 2 נקודות יכולות להיות מנוצלות ע״י הורה אחר). לגבי הורים פרודים, זכאים כל אחד מהם ל- 2 נקודות הזיכוי, אם ילדם מקבל גמלת ילד נכה. אם ההורים אינם בחיים או אינם מתפקדים, זכאים להטבה אח / אחות שמונה כאפוטרופוס ״לגוף ולרכוש״. בכל מקרה חשוב להתעדכן אל מול הנהלת החשבונות במקום העבודה, שאכן הזכאות ממומשת. מי שבטעות שילם מס, יוכל לפנות לרשות המיסים, לקבל החזר רטרואקטיבי עד שש שנים אחורה. ההחזר מתקבל בתוספת ריבית והצמדה, וניתן עבור שנים בהן היתה קיימת זכאות. מי שעונה על קריטריונים נוספים שמזכים בנקודות זיכוי, עשוי לקבל במצטבר את כל נקודות הזיכוי, אלא אם כן צוין אחרת.

הורים לילדים מעל גיל 18 זכאים להטבה זו אם לילדם נקבעה דרגת אי כושר השתכרות לצמיתות בשיעור של 74% לפחות, או הם סמוכים לשולחן הוריהם, כלומר לא יצאו מחזקת ההורים. גם מי שמתגוררים מחוץ לבית ההורים, במסגרות דיור, יכולים להמשיך ולהיחשב כ״סמוכים לשולחן ההורים״. בוגרים ״נטולי יכולת״ שנישאו לבני זוג שגם הם ״נטולי יכולת״ ועדיין תלויים בהורים עשויים להיחשב כ״סמוכים על שולחן ההורים״ על-פי שיקול דעת פקיד השומה ובהתאם לנסיבות.

ניתן לקבל החזר רטרואקטיבי עד 6 שנים, בתנאי שהזכאות היתה קיימת.

<u>פטור ממס לפדיון מוקדם של פיקדונות גמל</u> - ככלל, משיכת כספים מקופות גמל לפני המועד שנקבע לכך בדין מחויבת בתשלום מס הכנסה בשיעור של 35%. עם זאת, הורים לילדים עם 75% נכות רפואית שמעוניינים למשוך כספים מקופת גמל לפני מועד הפירעון עשויים להיות זכאים לפטור ממס.

<u>הנחה במס רכישה</u> - הטבה בתשלום מס רכישה - תשלום מופחת (0.5% בלבד) במקרה של קניית דירה שתשמש למגורי הבן / בת. הורים שעונים על תנאי הזכאות וכבר שילמו מס רכישה מלא יוכלו לבקש החזר. ניתן לקבל החזר עד ל-4 שנים רטרואקטיבית. ניתן לקבל הנחה במס רכישה פעמיים בלבד במהלך החיים. לכן, אם ההורים ינצלו את הזכאות של הילד פעם אחת, תהיה לו אפשרות אחת נוספת לקבלת הנחה בעתיד. אין צורך לרשום את הדירה על שם הילד.

<u>תעודת נכה</u> - תעודת נכה ניתנת למקבלי קצבאות נכות מהמוסד לביטוח לאומי ומאפשרת להם קבלת הטבות מגופים שונים. התעודה נשלחת אוטומטית לאחר אישור הבקשה לקצבה.

<u>פטור מתשלום למלווה</u> – עבור בוגר, זכאי מי שנקבעה לו 50% נכות רפואית לפחות בשל מוגבלות שכלית או נפשית, או מי שנמצא על הספקטרום האוטיסטי, וכן מקבל קצבת שירותים מיוחדים. אנשים עם מוגבלות אשר נדרשים קבוע לסיוע של מלווה, זכאים לפטור מתשלום עבור המלווה, בכניסה למקומות ציבוריים מסוימים. הפטור ניתן כדי ליצור שוויון בתשלום בכניסה. כשם שאדם ללא מוגבלות משלם רק עבור עצמו, כך זכותו של אדם עם מוגבלות ליהנות משירות, ולשלם עבור עצמו בלבד (ולא פעמיים – עבורו ועבור המלווה). הפטור ניתן כאשר הכניסה כרוכה בתשלום אישי עבור כל אדם, אבל לא מקצים עבור המלווה מקום ספציפי. לדוגמא: כניסה ללונה פארק, שמורת טבע, מוזיאון, בריכה. אין חובה לתת פטור מתשלום למלווה כאשר השירות תופס מקום / בעת מתן שירות פרטני למלווה. כלומר, במידה והכניסה חינם למלווה באה על חשבון רווח משירות בתשלום לאדם אחר, הפטור לא יחול, כדי שלא יסב הפסד לנותן השירות. כך לדוגמא: מושב באולם קולנוע / משחק כדורסל, חדר / מיטה במלון, ארוחה במסעדה. מיהו ״מלווה״ על פי התקנות? התקנות אינן נותנות הגדרה ל״מלווה״. לאור האמור, כל אדם המשמש כמלווה לאדם עם מוגבלות ומסייע לו בפעולות היומיום או בהשגחה עליו, הוא ״מלווה״ לצורך התקנות. כפועל יוצא - המלווה יכול להיות: בן משפחה, חבר, מלווה בתשלום, בוגר או קטין.

<u>פטור מעמידה בתור</u> – עבור בוגר - מי שנקבעה לו 40% נכות רפואית לפחות בשל מוגבלות שכלית או נפשית, מי שנמצא על הספקטרום האוטיסטי, מי שזכאי לניידות. אנשים עם מוגבלויות מסוימות עלולים להתקשות לחכות בתור, ובשל כך אף להימנע מקבלת שירות. עבורם, קבלת שירות ללא המתנה בתור היא התאמת נגישות, שתאפשר להם לקבל שירות באופן עצמאי ותוך שמירה על כבודם. המלווה שמגיע יחד עם בעל הפטור, פטור אף הוא מהמתנה בתור. כאשר אדם עם מוגבלות שיש לו פטור מתור מתלווה לבן משפחה, הם זכאים לפטור גם אם האדם עם מוגבלות איננו מקבל את השירות, שכן מטבע הדברים מתלווה לעיתים לאחר בסידורי יומיום. במקרה של מספר לקוחות עם פטור מתור, השירות יסופק בהתאם לסדר הגעתם. צריך לשים לב שהזכות קיימת כאשר השירות ניתן לפי תור, ולא תואם מראש. לדוגמה, הפטור ינתן בתור לתשלום בקופה של חנות, דואר, עירייה, שדה תעופה, עלייה למתקן בלונה-פארק או בכניסה למשרד ממשלתי. אין חובה לתת שירות ללא המתנה בתור במקרים הבאים:

– זמן המתנה קצר מאוד, למשל כאשר יש רק אדם אחד לפניו בתור.

– שירות שממתינים לו ברכב, לדוגמה: תדלוק בתחנת דלק, כניסה ברכב לשמורת טבע, שטיפת רכב.

– תור שנוצר באופן ספונטני, לדוגמה: שחקן כדורסל מגיע לחנות ספורט ונוצר תור לחתימות.

– תחבורה ציבורית.

– שירותי בריאות (קופת חולים, בית חולים).

– לגבי שירות שתואם מראש לשעה מוגדרת, קיימת זכאות לבעל הפטור מתור שהשירות יינתן סמוך לשעה שתואמה. במקרה של עיכוב – תינתן קדימות לבעל הפטור.

<u>משכנתאות משרד השיכון</u> – בבנקים יש מגמה להתחשב בנסיבות של בני משפחה עם צרכים מיוחדים, ולתת תנאים טובים יותר במשכנתאות. אין כללים אחידים בענין, לכן מומלץ לברר במספר בנקים.

<u>אפוטרופסות</u>

לפי חוק, עד גיל 18 ההורים הם האפוטרופסיים הטבעיים של ילדיהם, כלומר מנהלים עבורם את כל תחומי החיים. מגיל 18 הילד הופך בעיני החוק לבגיר בעל אחריות משפטית. המשמעות היא, שהוריו מנועים מלבצע במקומו כל פעולה, או לקבל החלטות עבורו. הדבר כמובן עלול להיות בעייתי, כאשר מדובר בבגיר שכושר השיפוט שלו לקוי, או שאין לו יכולת לקבל החלטות עבור עצמו, בתחומים השונים: ענייני רכוש, ענייני רפואה, עניינים אישיים. במקרה האמור, אך מובן כי הורה יבקש להמשיך להיות בעל סמכות חוקית לפעול למענו ובמקומו. הדבר אפשרי באמצעות קבלת מינוי כאפוטרופוס ע"י בית משפט לענייני משפחה. ביהמ"ש בודק שתי שאלות חשובות:

למה? ביהמ"ש בוחן מדוע מתבקש לשלול מהבגיר זכות לקבל החלטות עבור עצמו ולנהל ענייניו.
מי? ביהמ"ש בוחן מי האדם שמבקש להתמנות כאפוטרופוס.

הפרוצדורה כרוכה במילוי טופס "בקשה למינוי אפוטרופוס לבגיר". בבקשה יש למלא את פרטי הילד הבגיר. חשוב להסביר את הצורך במינוי אפוטרופוס. יש לצרף מסמך רפואי עדכני, שיכלול לא רק התייחסות למצב הרפואי, אלא התייחסות לשאלות האם מסוגל באופן מלא/חלקי לדאוג לענייניו, האם יכול להביע את רצונו לגבי המינוי, והאם הוא יכול להופיע בבית משפט. כמו כן, תסקיר עובד סוציאלי שמעריך את מידת הצורך במינוי ואת התאמת המבקש לתפקיד. בנוסף, לציין את עמדתו של הבגיר שמבקשים למנות לו אפוטרופוס. במידה ולא ניתן להשיג את עמדתו של הבגיר, יש לנמק מדוע לא ניתן היה להשיג. בהמשך, יש למלא את פרטי האדם המתבקש להתמנות כאפוטרופוס, פרטי בני משפחה מדרגה ראשונה של הבגיר, ציון עמדתם לבקשה וחתימתם. יש לחתום על תצהיר לאימות העובדות הכלולות בבקשה.

בית המשפט ימנה לאדם אפוטרופוס לאחר שהתרשם מלקות בכושר השיפוט, באופן שאינו יכול לנהל ענייניו בכוחות עצמו. מינוי של בית המשפט לאפוטרופוס הינו מינוי לתפקיד בפיקוח המדינה באמצעות האפוטרופוס הכללי. הדבר מעניק להורים סמכויות וגם מחייב אותם בכללים שונים וחובות דיווח שונות. יש לפתוח חשבון בנק נפרד לניהול רכוש הבן או הבת, שיסומן כחשבון אפוטרופוס, ויהיה לטובת הבן או הבת בלבד.

- הגשת דו"ח פרטה: דו"ח ראשוני לאפוטרופוס הכללי, מאומת על ידי עורך דין או בית המשפט ובו תיאור של כל הכספים, הנכסים, הזכויות והחובות של הבן או הבת

- הגשה של טופס סל מחיה: טופס המבהיר לאפוטרופוס הכללי כיצד מנוהלים הרכוש והכספים שצוינו בפרטה.

- שמירת תיעוד והגשת דו"ח שנתי על ניהול הרכוש בהתאם לפרטה וטופס סל המחיה.

על האפוטרופוס לפעול במסירות, תוך שמירה על כבודו של האדם, רצונו, ומעל לכל - טובתו.

כאשר תהליך מינוי אפוטרופוס הוא נכון ונצרך, מומלץ לבצעו במהירות האפשרית, על מנת שההורה יוכל להמשיך ולדאוג לכל צרכיו של ילדם.

תומך בקבלת החלטות

במקרים שבהם יש לבגיר יכולת מסוימת לקבל החלטות ומצבו אינו חמור דיה כדי לשלול את כשרותו המשפטית, ניתן לבחון חלופה של מינוי תומך החלטות, לצורך סיוע למי שמתקשה בקבלת החלטות. בשונה מאפוטרופוס, תומך ההחלטות אינו מקבל החלטות עבורו, אלא מסייע בהבנת מידע מגופים שונים, וקבלת החלטות בהתאם לרצונותיו של הבגיר. כך שומר על העצמאות ועל זכות ההחלטה שלו. הסיוע הוא בעניינים כלכליים, רכושיים, כלליים, בהתאם למה שמסוכם. ניתן למנות אדם כתומך החלטות, אם הוא מעל גיל 18, הנתמך מעוניין במינויו, והוא הסכים לשמש כתומך החלטות. יש לערוך פגישת מידע במשרד האפוטרופוס הכללי. בפגישה ישתתפו מבקש המינוי והאדם שאותו ביקש למנות.

את הבקשה למינוי יש להגיש לבית המשפט לענייני משפחה. יש למלא את הטופס עם הפרטים הבאים: פרטי הנתמך, פרטי תומך ההחלטה, הנימוקים למינוי, הסמכויות שאותן מבקש המינוי מעוניין למסור לתומך ההחלטות, הצהרת המבקש כי השתתף בפגישת מידע ותיאום, חתימה על מכתב הסכמה. ניתן לצרף חוות דעת מקצועיות התומכות בבקשה, אך אין חובה לעשות זאת. בדיון בבקשה, בית המשפט עשוי לבקש תסקיר של עובד סוציאלי, אם נדרש לדעתו. בית המשפט יבחן האם המינוי הוא לטובת המבקש, ובעיקר יוודא כי לא מתקיים ניצול. לאחר מינויו, תומך החלטות לקרוב צריך להשתתף בפגישת תיאום שתיערך על ידי האפוטרופוס הכללי או נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. ניתן להפסיק את קבלת ההחלטות הנתמכת בכל עת על-ידי הודעה חד-צדדית של הנתמך כי הוא אינו מעוניין בהמשך תמיכתו של התומך.

כדאי מראש לבחון אם חלופת מינוי תומך החלטה אכן מתאים. ניתן להתייעץ בענין עם הממונה על קבלת החלטות נתמכת באגף האפוטרופוס הכללי.